Václav Klaus

My, Evropa a svět

FRAGMENT

Václav Klaus
My, Evropa a svět

také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz

prof. Ing. Václav Klaus, CSc.
My, Evropa a svět – e-kniha
Copyright © Fragment, 2014

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Václav Klaus

My, Evropa a svět

Václav Klaus

My, Evropa a svět

FRAGMENT

OBSAH

PŘEDMLUVA 7

KAPITOLA I.

POCITY PO VÍCE NEŽ DVOU DESETILETÍCH OD PÁDU KOMUNISMU 11

1.1 ZKLAMÁNÍ ZE SOUČASNÉHO VÝVOJE U NÁS A VE SVĚTĚ 12

1.2 NĚCO Z DNEŠNÍCH NEBEZPEČÍ A HROZEB JSME VIDĚLI UŽ TEHDY 20

1.3 NĚCO JSME VŠAK V MINULOSTI NEVIDĚLI, RESP. VIDĚLI JEN NEDOSTATEČNĚ 27

1.4 OPOMNĚLI JSME NĚCO? 39

KAPITOLA II.

UZLOVÉ BODY HISTORIE POSLEDNÍCH DVOU DESETILETÍ 41

2.1 PÁD KOMUNISMU 44

2.2 ROZPAD SOVĚTSKÉHO SVAZU 50

2.3 SJEDNOCENÍ NĚMECKA 55

2.4 JUGOSLÁVSKÁ TRAGÉDIE 60

2.5 POSUN, KTERÝ NASTAL V MAASTRICHTU 66

2.6 ROZDĚLENÍ ČESKOSLOVENSKA (A JEHO MĚNY) 71

2.7 RAKETOVÝ VZESTUP ČÍNY 80

2.8 TRŽNÍ EKONOMIKA AUTOMATICKY NEZNAMENÁ EKONOMICKÝ RŮST (ANEB ČESKÁ MĚNOVÁ KRIZE ROKU 1997) 86

2.9 JEDENÁCTÉ ZÁŘÍ ANEB PAST, DO KTERÉ NÁS VLÁKAL TERORISMUS 98

2.10 IRÁCKÁ VÁLKA JAKO VÝRAZ A PRODUKT SOUČASNÉHO VIZIONÁŘSTVÍ 105

2.11 REFERENDUM O „EVROPSKÉ ÚSTAVĚ" VE FRANCII 112

2.12 VYVRCHOLENÍ KAMPANĚ STOUPENCŮ DOKTRÍNY GLOBÁLNÍHO OTEPLOVÁNÍ – NOVÉ INKARNACE ENVIRONMENTALISMU 123

2.13 FINANČNÍ A EKONOMICKÁ KRIZE LET 2008–2009 A JEJÍ DŮSLEDKY 134

2.14 TRAGICKÁ SMRT LECHA KACZYŃSKÉHO A STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPA 147

2.15 ARABSKÉ JARO 155

KAPITOLA III.

CO Z TOHO VŠEHO PLYNE, RESP. JAKÝ JE „ÚKOL NAŠÍ DOBY"? 161

JMENNÝ REJSTŘÍK 175

Rejstřík 176

PŘEDMLUVA

Napsat a předložit čtenářům tuto knihu jsem záměrně udělal až v posledním roce svého prezidentování. Zdůrazňuji to, neboť jsem ji chtěl vydat před jeho ukončením, ještě do jisté míry svázán prezidentskou funkcí. Nejsou to žádné paměti, na ty se ještě necítím (a ani jsem na ně v roce 2012 kvůli nijak neubývajícím pracovním povinnostem neměl čas), je to takové – trochu prodloužené – zamyšlení nad uplynulými 23 roky. Toto období bylo pro mne – stejně jako pro miliony lidí v naší zemi – vytouženou érou života bez těžkého krunýře, kterým nás 41 let svazoval, brzdil a tlumil komunismus. Nemalému počtu z nás život radikálně změnil, některým i vzal.

Pro mne bylo těchto svobodných 23 let žitím v politice, což jsem před listopadem 1989 nepředpokládal a neplánoval. Snil jsem o návratu k akademické kariéře, kterou mi nemilosrdně přerušil srpen 1968. Dny „sametové revoluce“ mne nečekaně rychle vynesly do politiky, což má mnoho důsledků. Celých 23 let byla má tvář dnes a denně v televizi či v jiných médiích. V naší zemi asi není nikdo, kdo mne nezná, což bohužel vůbec neznamená, že ví, jaké názory a postoje zastávám, a že jim rozumí. Úsilí tyto názory vysvětlovat nesmí nikdy přestat. Proto i tato kniha.

V únoru roku 2012 jsem si začal – půl roku dopředu – promýšlet své vystoupení na prestižním, v Praze konaném, celosvětovém zasedání Montpelerinské společnosti, nejvýznamnějšího světového seskupení liberálů (klasického, nikoli obamovského typu) a konzervativců, jehož jsem se v roce 1990 stal členem jako první člověk z postkomunistické země. Považoval jsem to za velké vyznamenání. Jeho slavní zakladatelé – Hayek, Mises, Friedman,

Stigler a další, dnes již trochu méně známí myslitelé – už téměř všichni zemřeli. Tito mimořádní lidé – v pocitu ohrožení komunismem a socialismem po II. světové válce – založili tuto společnost před dlouhými 65 lety. S řadou z nich jsem měl ještě příležitost se na počátku devadesátých let setkat a ve své celoživotní názorové orientaci jsem jim za mnohé vděčen. Jejich práce jsem četl už od šedesátých let. Vystoupení na jednou za dva roky konané celosvětové konferenci (minulou v Austrálii jsem vynechal, na předminulé v Tokiu jsem byl) je pro mne vždy velkou výzvou.

Tomuto náročnému publiku jsem se chtěl svěřit s jistým pocitem zklamání, které vyplývá z toho, že se – alespoň v mých očích – soudobý svět **od idejí zakladatelů Montpelerinské společnosti, od idejí svobody, parlamentní demokracie, tržní ekonomiky, stále více vzdaluje**. A troufám si říci, že to v mém případě není předurčeno ne příliš radostnou současnou politickou, ekonomickou, sociální, ale i obecně společenskou situací v naší zemi. V první polovině devadesátých let se mi naopak zdálo – a to tehdejšími fundamentálními změnami v naší zemi určitě výrazně ovlivněno bylo –, že se ke světu, utvářenému na základě těchto idejí, přibližujeme. Teď mám pocit úplně opačný, a to jak vývojem u nás, tak v Evropě, ale i v celém západním světě. Proto název **My, Evropa a svět**.

Název je snad až příliš ambiciózní. Jsem si vědom, že to, co mohu v této knize postihnout, jsou jen zlomky toho všeho, co se v dnešním světě děje. Přesto věřím, že můj pocit jistého zklamání je více odrazem skutečné reality než odrazem mých pocitů z blížícího se konce mého desetiletého prezidentského období (což výrazná fáze života nepochybně byla, a když píšu tyto řádky, ještě je). A že také není důsledkem přibývajících let mého věku, což je také realitou, i když snad mohu říci, že si ve svém pracovním úsilí zatím nijak neubírám. Tenis jsem už ale vloni hrál podstatně méně často než v minulých letech.

Kniha, kterou máte v ruce, není o vysoké politice, i když nezapírá, že jsem ve vysokých politických a státních funkcích po celých těchto 23 let byl. **Je o proměnách současného světa**. Není zprávami z kuloárů, ani z uzavřených, neveřejných zasedání a jednání. Primárně není ani o jednotlivých lidech, i když tam řada jmen uvedena je, a jejich postoje a činy občas komentuji.

První část je rozšířenou verzí mých původních úvah o mém rozčarování. Psal jsem je v angličtině a ve zkrácené verzi vyšly v australském čtvrtletníku Policy (č. 4, 2012) pod názvem "**We Are Not on the Winning Side**" (My nevítězíme!), což docela přesně vyjadřuje mé současné pocity. Často slyším, že je to názor či postoj příliš pesimistický. Nesouhlasím s tím. Jsem připraven přijmout, že mé analýzy či popisy různých událostí či jevů jsou chybné, ale případná mylnost analýzy není pesimismem. Ze stejných důvodů odmítám nálepky europesimisty či klimaskeptika. Vždy jsem byl a nadále jsem přesvědčen, že povinností člověka je pozorně se dívat a před různými nepříjemnými jevy nepřivírat oči. Povinností je i nazývat věci pravými jmény. Hlavně je třeba svobodně přemýšlet. A názory na věci kolem sebe formulovat. Moc se mi líbí – nevím už čí – teze, že "it is impossible to think clearly in understatements" (je nemožné jasně myslet, nejsme-li schopni to ostře zformulovat).

Jádrem knihy je její druhá část, která má 15 subkapitol. V nich diskutuji „uzlové" či snad zlomové a klíčové okamžiky uplynulých 23 let tak, jak jsem je viděl, vnímal a chápal. Mohl jsem na něco zapomenout nebo něco nedocenit, ale věřím, že to hlavní tam je. Obsah knihy (na str. 4–5) těchto 15 názvů uvádí, takže první orientace v nich je snadná. Časová následnost je zřejmá, stejně jako souvislosti mezi nimi. Některé věci se vracejí – Maastrichtská smlouva (kap. 2.5) mimo jiné zrodila euro, Lisabonská smlouva (kap. 2.11) se snažila dále posunout evropskou unifikaci a finanční a ekonomická krize (kap. 2.13) nahotu

tohoto projektu zřetelně obnažila. Jugoslávská tragédie (kap. 2.4) má souvislost s válkou v Afghánistánu (kap. 2.9) a v Iráku (kap. 2.10) atd.

Pokud by byl někdy za pár let důvod dělat ke knize doplňky pro nějaké potencionální druhé vydání, docela by mne zajímalo, co bych doplnil, případně čemu bych dal váhu větší či menší, resp. co bych opravil.

Třetí část se zamýšlí nad tím, co se s tím neblahým vývojem dá dělat, co je „úkolem naší doby" – ano, vypůjčuji si název známé knihy Ortegy y Gasseta. Nejde o formulaci politického úkolu či politické strategie (ač bez nich změna možná není), spíše jde o **burcování k fundamentální změně, která běžnou politiku přesahuje**. Je to výzva k přemýšlení a k formulaci politických zadání.

Děkuji všem, kteří postupně četli jednotlivé části, děkuji Monice Černé za nekonečné přepisování a opravování originálu, děkuji nakladatelství Fragment, že se rozhodlo tento text vydat. Předmluvu píšu na Štědrý večer. Na Štědrý večer, kdy jsem jinak doma zcela neužitečný (letos jsem dokonce rozbil láhev vína), jsem v roce 2006 začal psát knihu Modrá, nikoli zelená planeta. Za uplynulých šest let vyšla v 18 jazycích. Kéž by něco takového potkalo i tuto publikaci.

24. 12. 2012

KAPITOLA I.

POCITY PO VÍCE NEŽ DVOU DESETILETÍCH OD PÁDU KOMUNISMU

1.1 ZKLAMÁNÍ ZE SOUČASNÉHO VÝVOJE U NÁS A VE SVĚTĚ[1]

Člověk, který se po pádu komunismu v zemi, kterou má rád a se kterou se identifikuje, v mém případě v České republice, původně vlastně v Československu, aktivně podílel na radikálních politických a ekonomických reformách, které měly za následek rozsáhlou a hlubokou, mimo veškerou pochybnost pozitivní systémovou změnu, dnes – s odstupem pouhých dvou desetiletí – musí velmi **nerad konstatovat, že je svět, ve kterém teď žije, daleko socialističtější, ne-li komunističtější, tedy v každém případě nesvobodnější, než si tehdy, v prvotním nadšení a elánu, představoval.**

Tento můj pocit zklamání, resp. obhajoba a vysvětlení tohoto mého dnešního pocitu, je předmětem této knihy. Je současně i naznačením důvodu, proč byla napsána. Nikdy jsem neměl iluze o revolucích, sametových i jiných, dlouho už je ve mně Ortegův „Zánik revolucí",[2] ale věřil jsem v sílu systémové změny, v její sílu vést nikoli ke změně lidí, ale ke změně jejich chování. Nacisté chtěli vytvořit nového člověka, komunisté také a i po naší sametové revoluci jsme u nás vedli polemiku, jestli jsou špatní lidé, nebo systém. Ti, kteří si mysleli to první, chtěli, aby vládly elity (mysleli tím sami sebe), my druzí jsme chtěli demokracii a systém politických stran.

Můj výrok o zklamání není výlučně výrokem o realitě (i když v jistém smyslu je), ale ještě více je výrokem o porovnání mých tehdejších expektací a mého dnešního vnímání a hodnocení reality. A nejen to. Tento můj pocit je jistě i odrazem celkové neurózy dnešní doby a v nemalé míře i vyjádřením mé obavy z – ve

1 Svůj základní pocit jsem se odvážil dost nahlas a zřetelně vyjádřit i ve svém novoročním projevu 1. ledna 2013.

2 José Ortega y Gasset, "El tema de nuestro tiempo", Madrid, Calpe, 1923. Český překlad „Úkol naší doby", Praha, 1969.

společnosti převládajícím – nerespektu k evolučně vytvořenému společenskému řádu našeho západního světa a k faktorům, které ho garantují.[3]

Obávám se, že se právě **tento nerespekt stal módou či normou dneška**. Čím razantněji ho dnešní elity, či spíše lidé, kteří se za elity považují, obhajují a spoluvytvářejí, tím jsou na sebe pyšnější. Člověku, který prožil komunismus a nesmírně se radoval z jeho pádu, se ale v dnešních chvílích zdá, že se v mnohém vrací zpět do éry, kterou už jednou prožil a o které si myslel, že už je definitivně minulostí. Možná že to byl tento příliš optimistický pocit, který předurčuje mé dnešní zklamání.[4]

Nevím, má-li právě dnes obdobný pocit zklamání člověk Západu, zejména západní Evropy, který před dvěma desetiletími žádnou srovnatelnou, tak radikální diskontinuitu společenského systému, jaké jsme byli svědky a účastníky my, neprožil. Dokonce je vysoce pravděpodobné, že tak hlubokou změnu světa kolem sebe neprožil za celý svůj život, přinejmenším od konce II. světové války a nacismu. Díky tomu možná byl a je uspokojován a „uplácen" svou relativně vysokou životní úrovní. Se svým opakovaně vyzkoušeným (a proto osvědčeným), přirozeným (a zdravým) skepticismem byl zbaven iluzí, a proto byl připraven prožít v životě pouze různé dílčí, příjemné

3 Vědomě a záměrně mluvím o zklamání politika, ač je dnes daleko častější a hlavně módnější mluvit o zklamání – oprávněném nebo neoprávněném – veřejnosti (či její významné části) z politiků. To by však bylo úplně jiné téma.

4 Když jsem v podobném duchu promluvil v září 2012 na pražském setkání Montpelerinské společnosti s projevem nazvaným "We Are Not on the Winning Side", dostupným na www.klaus.cz/clanky/3178, řadě posluchačů se zdálo, že je to příliš pesimistický pohled na svět. Pokusím se touto knihou ukázat, že na tom nic pesimistického není, že je to „jen" vyostřená analýza a nestrkání hlavy do písku před spoustou varovných signálů, které dnes a denně dostáváme. Aspoň ti, kteří je dostávat chtějí.

či nepříjemné, pro něho osobně radostné či neradostné, ale v každém případě pouze marginální posuny samotné podstaty společenského systému, ve kterém žije svůj život. Zvykl si na výkyvy jak směrem k více, tak i k méně svobody, jak směrem k více, tak i k méně vměšování státu do lidských životů (i do svého vlastního).

Tento člověk Západu – bez osobní, bezprostřední zkušenosti s radikálně popřenou minulostí své země – žije v jisté „nirváně" bezstarostnosti, ve které se mu zdá, že se nic zásadního stát nemůže, a proto dneškem snad ani tolik překvapen a zklamán jako já nyní není.[5] Navíc se dívá poněkud méně ostře, což mu nemohu zazlívat. Před dvaceti lety si asi – na rozdíl od nás – žádné velké expektace nevytvořil, a proto také u něho v dnešní době žádný výrazný expectations-reality gap nemusel vzniknout. My jsme takové expektace měli. Proto má pro nás tento „gap", tato mezera, negativní znaménko. A to nás – troufám si říci oprávněně či alespoň pochopitelně – zneklidňuje.

Před dvaceti lety jsme pozorovali a na vlastní kůži pociťovali, že přímo před našima očima a s naší osobní účastí (a snad i dílčí zásluhou) probíhá radikální a navíc v podstatě nesporně

5 Znovu opakuji, že tyto mé pocity řada i mých dobrých známých v západní Evropě, kteří zastávají ideově (i ideologicky) podobné pozice jako já, poněkud nechápe. Vykládám si to tím, že byli natolik součástí vytváření dnešního modelu západoevropské společnosti (a do toho investovali příliš moc svého "human capital" po drtivou většinu svého života), že se bojí – se svou rozhorleností vůči mnoha věcem dnešního světa, ale současně se svými vilami na jihu Francie či na španělském pobřeží Středozemního moře –, aby tento život nějak neskončil. Nevím, jak si jinak vysvětlit výrok nemilosrdného kritika dnešního Německa a Evropy Thila Sarrazina, když mi v červnu 2012 gratuloval v Berlíně po skončení mého projevu slovy „Sie sind aber wirklich ein Radikale". To asi bylo myšleno jako pochvala, ale mne to – od něho – velmi zarazilo.

pozitivní posun na ose nesvoboda-svoboda, stát-trh. Chtěli jsme více svobody a méně státu a tento posun tehdy v realitě skutečně probíhal. Nebyla to naše pouhá iluze. **A tehdy, stejně jako dnes, se nám maximum svobody a minimum intervencí státu zdálo být pro lidský život věcí zcela rozhodující.**

Nic dalšího jsme – ve veřejném prostoru našich životů – nechtěli a nechceme. Na rozdíl od socialistů všech barev a „vyznání" (z nichž někteří sami sebe klamou tím, že se nazývají zcela jinak) jsme neměli žádné ambice dosahovat konkrétních věcných cílů. Nechtěli jsme větší nivelizaci příjmů, pozitivní diskriminaci, méně emisí CO_2, kratší pracovní týden a delší dovolenou, větší či menší islamizaci světa a ani další podobné věci. **Ty měly být výsledkem svobodné společenské interakce, nikoli před závorku vytknutým cílem.** V tom ostatně vidím zásadní odlišnost mezi námi a socialisty všeho druhu.

Současně jsme si – trochu naivně – mysleli, že jsou některé ze změn, které u nás tehdy probíhaly, v podstatě už nezvratitelné. Věřili jsme v onen pověstný – jak říkají ekonomové „efekt západky" (ratchet effect). Ten ale asi platí jen v opačném směru, horší stav může nastat vždycky. Uplynulých 20 let platnost tohoto efektu v pozitivním smyslu či směru určitě nepotvrdilo.

Zdrojem našeho tehdejšího optimismu pravděpodobně bylo i to, že naše „sametová revoluce" probíhala ve chvílích – z historického pohledu unikátní – éry Ronalda Reagana a Margaret Thatcherové, jakkoli se tato éra už blížila ke svému konci. Jejich nástupci už dělali v politice něco úplně jiného. Že to byla doba vzácná a unikátní, lidé jako já tehdy – i pohledem z komunistického Československa – věděli. Že bude tak rychle zapomenuta a zdiskreditována, nikoli. Že bude o mimořádné osobnosti Margaret Thatcherové natočen jeden jediný film, který ji navíc ukazuje v její – ze zdravotních důvodů vzniklé – bezmocné životní

situaci, a nikoli v její síle, je velmi výmluvné. A smutné.[6] Díky Reaganovi a Thatcherové, a ve světě idejí díky Hayekovi, Friedmanovi, Stiglerovi a řadě dalších myslitelů, **jsme podlehli omylu, že byl kapitalismus** – alespoň na jistou dobu – **znovu uhájen** před stále se opakující ortegovskou „vzpourou davů", vlastně před světovým socialismem, **i na Západě.**[7]

Teď už takový pocit mnozí nemáme, alespoň já určitě ne. **Z kapitalismu a svobody je bohužel opět, téměř neviditelně a potichu, ale zato každodenně ukrajováno.** Podobný pocit musel mít v roce 1996 můj přítel, pařížský profesor ekonomie Pascal Salin, jeden z prezidentů Montpelerinské společnosti, když ve Vídni – která už dnes o rakouské škole neví téměř nic – ve své "presidential address" velmi předvídavě řekl: "we are not the winners of the present time". V roce 1996 se mi naše prohrávání tak zřetelné jako dnes ještě nezdálo. U nás stále ještě probíhaly evidentní změny k lepšímu, i když se už blížil jejich konec – spojený s ukončováním našich radikálních reforem a s počínajícím povinným přizpůsobováním se podmínkám Evropské unie. Povinným, chtěli-li jsme do EU vstoupit. Znamenalo to začátek našeho putování opačným směrem. V dnešní EU tento názor téměř nikdo nechce slyšet, naši socialisté

6 Odkazuji na velmi trefnou recenzi tohoto filmu z pera Johna O'Sullivana "The Lioness in Winter", National Review, leden 2012. Byla publikována u nás, v češtině, v Newsletteru CEP, duben 2012.

7 Asi stojí za zdůraznění i to, že jsme před pádem komunismu – a asi nejen my – za protialternativu svobodné společnosti viděli jen a výlučně různé verze komunismu, tedy tu či onu variantu neskrývaně totalitního systému. A že jsme – spolu s Hayekem – západní sociál-demokratismus (pro mne socialismus) považovali za počátek velmi kluzké "Road to Serfdom" ve směru komunismu. To už dnes pravda není. Dnes jsme svědky plíživého návratu selektivní, ale skryté nesvobody nového typu, vznikající pod zcela jinými slogany, která veřejným míněním (a zejména jeho manipulátory v médiích) za totalitní či k totalitě směřující považována není.

a environmentalisté také ne, ale je to bohužel tak. Naše přibližování se k EU znamenalo a znamená odvracení se od kapitalismu.[8]

Naše tehdejší změny však byly evidentní, všemi – mnohými s nadšením, menším počtem našich spoluobčanů s odporem – pociťované a v každém případě snadno dokumentovatelné. **Neuvěřitelně rychle byl nastolen systém politické svobody a parlamentní demokracie, který vystřídal předcházející nesvobodný autoritativní, v jistých obdobích totalitní politický režim.**[9] **V ekonomice začal dominovat trh místo plánování a současně s tím soukromé vlastnictví místo vlastnictví státního. Nastala všeobecná liberalizace, deregulace, desubsidizace**, a to nejen v ekonomické oblasti. Ve všech svých rolích u nás stát radikálně ustoupil do pozadí, svobodný jedinec se naopak dostal do popředí. Zdálo se nám také, že sice určitě ne k revoluci, ale alespoň k jisté pozitivní změně tendencí dochází i ve „starém dobrém" kapitalismu. Že po půl století měknutí kapitalismu dochází k jeho byť mírnému, přesto však tolik potřebnému „tvrdnutí".[10]

Teď, na počátku druhé dekády 21. století, je situace mimo veškerou pochybnost jiná, alespoň z úhlu, ze kterého se na svět

8 Možná nejen to. Prof. Bednář z Karlovy univerzity ve svém blogu „Evropská unie je Východ" (Aktuálně.cz, 10. 4. 2012) polemizuje s tezí, že Evropská unie ideově znamená Západ. Dnešní EU zcela evidentně vyrůstá z tradice domněle osvíceného centrálního řízení společnosti a států, což je navýsost východním fenoménem. Plně s ním souhlasím.

9 O vývoji uvnitř politické sféry více v mé knize „Kde začíná zítřek". Knižní klub, Praha, 2009.

10 Nemohli jsme si nevšimnout toho, že jsme po pádu komunismu začali vypadat se svou touhou po kapitalismu poněkud naivně – ve světě, který to tehdy nerad viděl. Pád komunismu intelektuálové ovládající média a tím i veřejné mínění chtěli, vítězství kapitalismu nikoli. Dodnes překvapuji všechny své politické partnery doma i v cizině volným používáním slova kapitalismus. Oni se ho bojí. Žádný z nich ho přede mnou ještě nikdy nepoužil.

dívám já. Nabízejí se proto logické otázky: Měli jsme před dvaceti lety nemístné a neoprávněné iluze? Viděli jsme svět špatně? Byli jsme naivní a hloupí? Mýlili jsme se ve svých očekáváních? A pokud ano, týká se to jenom nás, kteří jsme se právě vymaňovali z žití v komunistické společnosti, nebo všech? Na otázky tohoto typu bychom si měli odpovídat s plnou vážností. A bez předsudků a bez papouškování zjednodušených ideologických schémat.

Nemůže být sporu o tom, že jsme se mohli mýlit, a asi jsme se i v lecčems mýlili, ale nebylo to proto, že bychom v éře komunismu, při pouhém „nakukování" přes železnou oponu, tedy bez skutečného, autentického prožitku žití na Západě, měli o Západě, zejména o západní Evropě, přílišné iluze a že by naše špatné, nebo nepřesné čtení tehdejší reality vyplývalo z toho, že bychom měli na očích nasazeny jakési zcela nepatřičné „růžové brýle".

Troufám si tvrdit, že alespoň u mne to spíše byla silná a optimistická **víra v dlouhodobě působící sílu principů svobodného světa, v sílu trhu, v sílu idejí svobody, i v naší schopnost tyto ideje prosazovat** – jakmile padne komunistický totalitní systém. Myslím si proto, že by bylo nepřesné říci, že lidé jako já problémy Západu a z nich plynoucí rizika tehdejší doby neviděli, resp. že nebyli schopni předvídat jejich možný budoucí, jak teď vidíme, v lecčems nedobrý vývoj.

Na rozdíl od mnoha našich povrchních a konjukturálních kritiků komunismu, kterých se najednou – po pádu komunismu – urodilo nečekaně velké množství, mám pocit, že nám komunismus sice mnoho vzal, ale že nám dal i příležitost leccos pochopit. Na jaře roku 1980 – tedy v relativně beznadějné éře Husákova komunismu – jsem si do svého zápisníku poznamenal slova německého evangelického teologa Dietricha Bonhoeffera,

která – o životě v éře nacismu – napsal těsně před svou násilnou smrtí v koncentračním táboře Flossenburg v roce 1943: „Ztracený čas je nenaplněný, prázdný čas. Minulá léta taková určitě nebyla. Nesmírně mnoho bylo ztraceno, ale čas ztracen nebyl.“ Věřím, že jsme ani my v tomto smyslu léta komunismu úplně neztratili. Alespoň někteří z nás.

1.2 NĚCO Z DNEŠNÍCH NEBEZPEČÍ A HROZEB JSME VIDĚLI UŽ TEHDY

Řadu věcí jsme – jak se pokusím naznačit dále – viděli a díky zkušenosti s komunismem viděli snad dokonce i ostřeji než někteří naši současníci na Západě, a to i než lidé obdobného politického (nebo ideového) zaměření. V žádném případě jsme – lidé jako já – nepropadali sebemenším iluzím o možné konvergenci kapitalismu a socialismu, od počátku 60. let tak oblíbeným na Západě, ale ani blouznění o možných třetích cestách. Ty jsme odmítali zcela rezolutně.[11]

Mluvím-li za sebe, již od přelomu 60. a 70. let, tedy od momentu vzniku Římského klubu a od publikování jeho prvních katastrofických, pro mne již tehdy zcela absurdních a evidentně ideologických, nikoli scientistních názorů, jsem měl **hrůzu ze zelené ideologie**, z environmentalismu, ve které jsem viděl neméně zhoubnou alternativu tradiční socialistické doktríny. O té tu teď nepíšu, protože tu jsme tehdy – v její krajní verzi – zažívali na vlastní kůži, a samozřejmě jsme její nedůsledné odmítání na Západě viděli.

Z komunistické Prahy se mi zdálo, že ekonomové na Západě, žijící v ulitě své technicistní disciplíny, oslněni její matematizací, na environmetalismus dostatečně nereagují. Bylo přece zcela zřejmé, že nic z oboru přírodních věd, na nichž by eventuálně mohla něco stavět, v této ideologii není. Nebylo v ní ani nic z ekonomie. **Vždy to byl pokus měnit lidskou společnost**

11 O tom více v mém projevu na regionálním setkání Montpelerinské společnosti ve Vancouveru v srpnu 1999 "The Third Way and Its Fatal Conceits", přetisknuto v knize "On the Road to Democracy", NCPA, Dallas, 2005. Jsem stále konfrontován s tím, že mi v nejrůznějších zemích světa i dnes lidé připomínají můj výrok z ledna 1990 v Davosu, že „třetí cesta je tou nejrychlejší cestou do třetího světa". A moc mne těší, že tento výrok není zapomenut.

směrem k nesvobodě a etatismu. To byl skutečný záměr jejích zastánců, údajné vyčerpání přírodních zdrojů a oproti nim stojící „populační bomba" – obojí samozřejmě naprosto mylné – bylo jen záminkou. Jednotlivé přírodní zdroje mohou být vyčerpány, i když úplně jiným tempem, než jak to fanatici Římského klubu předvídali, ale ekonomické zdroje vyčerpatelné nejsou. A je-li dnes něco problémem, pak je to „depopulační" bomba, čili spíše opačný problém. Teď zase – stejně mylně – leckoho trápí stárnutí obyvatelstva.

Přesto jsem v té době ještě neviděl (a vidět nemohl) později se prosadivší **doktrínu globálního oteplování** a sílu a nebezpečnost, která je v ní skryta. Tato doktrína – **jeden z mnoha převleků environmentalismu** (kdyby v jisté chvíli od závěru 70. let nenastalo dvě následná desetiletí trvající mírné zvýšení globálních teplot, určitě by si tato „superhumanistická" ideologie velmi utilitárním způsobem našla jako záminku boje s lidskou svobodou něco jiného, třeba i hrozbu globálního ochlazování). V současnosti, jak dnes vidí snad už téměř každý, kdo úplně neztratil zrak, představuje tato ideologie jedno z největších nebezpečí pro lidskou svobodu a budoucí prosperitu celého lidstva.[12] Mimochodem, je téměř půvabné, jak její propagátoři mlčí, když začíná být zřejmé, že od roku 1998 do dnešního dne žádné globální oteplování neprobíhá.

I během svého života v komunismu jsem měl **hrůzu z levicovosti intelektuálů** (a s nadšením jsem již tehdy četl a propagoval Hayekovo "Intellectuals and Socialism"),[13] neboť jsem měl přílе-

12 Odkazuji v tomto ohledu na svou knihu „Modrá, nikoli zelená planeta", Dokořán, Praha, 2007 a na její četné publikace v zahraničí (již v 18 jazycích).

13 Friedrich von Hayek: "The Intellectuals and Socialism", The University of Chicago Law Review, jaro 1949. Dostupné na: http://mises.org/etexts/hayekintellectuals.pdf.